

LATVIJAS BIBLIOTĒKU PADOME

Adrese: K.Valdemāra iela 11a, Rīga, LV-1364
e-pasts: Linda.Langensfelde@km.gov.lv, tel.: 67330223

Rīgā, 2021. gada 15. novembrī

Izglītības un zinātnes ministrijai
Vides aizsardzības un reģionālās
attīstības ministrijai
Latvijas Pašvaldību savienībai
Latvijas Lielo pilsētu asociācijai
Latvijas Kultūras darbinieku
arodbiedrībai
Rektoru padomei
Latvijas pašvaldībām

***Apvienotā Latvijas Bibliotēku padomes, Latvijas Bibliotekāru biedrības un
Latvijas Akadēmisko bibliotēku asociācijas vēstule
par bibliotekāru atalgojumu Latvijā***

Latvijas Bibliotēku padomes (LBP), Latvijas Bibliotekāru biedrības (LBB) un Latvijas Akadēmisko bibliotēku asociācijas (LATABA) vārdā vēlamies vērst Jūsu uzmanību situācijai ar Latvijas bibliotekāru atalgojumu, kas konstatēts Latvijas Nacionālās bibliotēkas Bibliotēku attīstības centra 2021. gada septembrī veiktā pētījuma secinājumos.

Veicot aptauju Latvijas bibliotēku tīklā, secināts, ka vidējā alga bibliotekāriem-speciālistiem uz 2021. gada 1. oktobri ir 723 EUR:

- vidējā alga akadēmisko bibliotēku sektorā 686 EUR;
- vidējā alga publisko bibliotēku sektorā 760 EUR (reģiona galvenajā bibliotēkā 786 EUR; vietējas nozīmes bibliotēkā (pilsētas/pagasta bibliotēkā) 735 EUR).

Saskaņā ar Centrālās statistikas pārvaldes datiem, 2021. gada 2. ceturksnī mēneša vidējā bruto darba samaksa valstī par pilnas slodzes darbu bija 1237 EUR. Līdz ar to secināms, ka vidējā alga bibliotēku sektorā ir par 42 % zemāka.

Vidējā alga bibliotekāriem reģionu griezumā atspoguļo atšķirības attiecībā uz zemāko vidējo atalgojumu Latgalē, salīdzinot ar pārējiem Latvijas reģioniem:

- Vidzemē 741 EUR (vietējas nozīmes bibliotēkā 702 EUR, reģiona galvenajā bibliotēkā 780 EUR);
- Zemgalē 777 EUR (vietējas nozīmes bibliotēkā 798 EUR, reģiona galvenajā bibliotēkā 757 EUR);
- Kurzemē 740 EUR (vietējas nozīmes bibliotēkā 685 EUR, reģiona galvenajā bibliotēkā 795 EUR);

- Latgalē 650 EUR (vietējas nozīmes bibliotēkā 629 EUR, reģiona galvenajā bibliotēkā 671 EUR);
- Pierīgā, t. sk. Jūrmalā, 896 EUR; Rīgas Centrālajā bibliotēkā un tās filiālbibliotēkās 835 EUR.

Nemot vērā zemo atalgojumu, Latvijas bibliotēku direktori un Latvijas Nacionālās bibliotēkas Bibliotēku attīstības centra speciālisti izvirzījuši šādus riskus nozarei, kurus izraisa zemais bibliotekāru atalgojums:

- augsta personāla mainība, grūtības piesaistīt un noturēt perspektīvus, profesionālus un kompetentus darbiniekus, īpaši akadēmisko bibliotēku vidū;
- kvalificētu un pieredzējušu darbinieku aizplūšana citās jomās;
- bibliotekāra profesijas prestiža kritums;
- personāla novecošanās, kas rada negatīvas sekas uz bibliotēku attīstību, īpaši ieviešot jauninājumus;
- darba kvalitātes kritums, sevišķi – ja darbinieki veic papildpienākumus ar bibliotēkas darbu nesaistītās jomās, lai saņemtu lielāku atalgojumu;
- zemā atalgojuma dēļ esošie bibliotēku speciālisti (īpaši pilsētās) atrod savam izglītības, zināšanu un prasmju līmenim atbilstošu darbu citās, labāk atalgotās jomās;
- darbinieku neapmierinātība ar atalgojuma neatbilstību aizvien pieaugošajām prasībām (no bibliotekāriem tiek prasītas arvien jaunas un jaunas prasmes, bet atalgojums tik strauji nepieaug).

Papildus informējam, ka LBB viedoklis bibliotekāru atalgojuma jautājumā kopā ar nostāju citos bibliotēku nozares attīstībā būtiskos jautājumos skaidri pausts biedrības 2019. gada 23. aprīļa Aicinājumā Latvijas bibliotēku tīkla attīstībai – sk. http://www.bibliotekari.lv/wp-content/uploads/2019/04/LBB_aicinajums_biblioteku_tikla-attistibai_23.04.2019.pdf.

LBP, LBB un LATABA viedoklis papildus augstāk minētajam

Stāvokli ar bibliotekāra profesijas prestižu apliecina arī situācija ar Latvijas Universitātes Sociālo zinātņu fakultātes (LU SZF) Informācijas un bibliotēku studiju nodaļas bakalaura programmas “Informācijas pārvaldība” studentiem – laikā no pirmā līdz trešajam kursam vērojams liels studentu atbirums, jo, iestājoties programmā, šis studiju virziens lielākajai daļai nav prioritārs un ir tikai pagaidu risinājums pirms pāriešanas uz citu studiju programmu. Tāpat tikai neliela daļa bakalaura programmu beigušo turpina studijas maģistra studiju programmā “Bibliotēkzinātne un informācija”. Situācijas raksturojumu papildina LU SZF Informācijas un bibliotēku studiju nodaļas un bibliotēku vadītāju novērojumi par to, cik daudz bakalaura un maģistra programmu beigušo pēc studiju noslēguma paliek strādāt nozarē un savas tālākās darba gaitas turpina kādā no Latvijas bibliotēkām. Diemžēl liela daļa abu programmu beidzēju, ieguvuši kvalitatīvu un laikmetīgu izglītību, aiziet strādāt uz citām nozarēm, un viens no galvenajiem pamatojumiem šādai rīcībai ir zemais atalgojums bibliotēkās. To apstiprina arī, piemēram, Dinijas Martas Einišas bakalaura darba “Maģistra studiju programmas “Bibliotēkzinātne un informācija” 2013.–2018. gada absolventu profesionālās karjeras” (2019) ietvaros veiktās maģistra studiju programmas absolventu aptaujas rezultāti par viņu karjeru pēc studijām. Atalgojums bija biežāk minētais iemesls, kādēļ šīs programmas absolventi nestrādā bibliotēkā: “Seši no septiņiem bibliotēkā nestrādājošiem atzīmēja, ka viens no iemesliem ir mazs atalgojums šīs jomas speciālistiem” (30.–31. lpp.). LBB priekšsēdētāja šī gada oktobrī veica aptauju bakalaura programmas “Informācijas pārvaldība” pirmā kursa studentu vidū par stereotipiem par bibliotekāra profesiju, kuru vidū tika minēts arī zemais atalgojums.

LBB vairākkārt ir saņēmusi signālus no Latvijas bibliotekāriem, ka viņi jūtas apbēdināti par nekorekto bibliotekāru algu celšanas jautājuma interpretāciju plašsaziņas līdzekļos. Kultūras ministrija, komunicējot par savā pārziņā esošo bibliotēku darbinieku atalgojuma palielināšanu, ne vienmēr norāda, ka atalgojums tiek celts tikai Kultūras ministrijas tiešās pakļautības iestādēm – Latvijas Nacionālajai bibliotēkai un Latvijas Neredzīgo bibliotēkai. Tiek radīta ilūzija, ka algas tiekeltas visiem bibliotekāriem, kas diemžēl tikai apbēdina to bibliotēku darbiniekus, kuru algas nosaka izglītības iestāde vai pašvaldība pēc saviem ieskatiem.

Runājot par finansējumu augstskolu bibliotēku darbinieku atalgojumam, noteikti jāpiemin to dažādā institucionālā pakļautība – valsts augstskolas ir pakļautas piecām ministrijām: Izglītības un zinātnes ministrijai, Kultūras ministrijai, Veselības ministrijai, Zemkopības ministrijai un Aizsardzības ministrijai. Vienīgā vienojošā institūcija ir Rektoru padome, taču arī tās attieksme nav vienota, jo tās rīcībā nav vienotas amatu atalgojuma shēmas, kuru varētu piemērot visām augstskolu bibliotēkām atkarībā no to funkcijām.

No bibliotekāriem ir izskanējuši ierosinājumi, ka ir jāatjauno pirms ilgāka laika īstenotā prakse noteikt vienotus principus bibliotekāru atalgojuma jautājumā, jo šobrīd tiek piemērota ļoti nevienlīdzīga attieksme – katrs bibliotēkas finansētājs nosaka tādu atalgojumu, kādu vēlas, un rezultātu nedod pat sarunas ar Bibliotēku akreditācijas komisiju. Piemēram, pat valsts nozīmes akadēmiskās bibliotēkas galvenā bibliotekāra algas līmenis ir tāds, kā minēts augstāk minētajā Latvijas Nacionālās bibliotēkas Bibliotēku attīstības centra pētījumā, lai gan atbildība un kvalifikācijas prasības šiem bibliotekāriem ir daudz augstākas nekā pilsētu un pagastu bibliotēkās.

Vienots amatu atalgojuma problēmas risinājuma piedāvājums tika ierosināts LBP 2020. gada 25. februāra sēdē apstiprinātajos Bibliotēku nozares priekšlikumos Valsts un pašvaldību institūciju amatu kataloga jaunās redakcijas projektam. Diemžēl nozares pārstāvji nav saņēmuši informāciju par šī algu modeļa risinājuma ieviešanu dzīvē. Šis piedāvājums palīdzētu sabalansēt visu līmeņu bibliotekāro darbinieku darba samaksu atkarībā no darba pienākumiem attiecīgā līmeņa bibliotēkā.

Zemās algas ietekmē darba kvalitātes un motivācijas kritumu, kā arī veicina apātiju, jo darbiniekus nomāc izdzīvošanas jautājums. Zemais atalgojums ne tikai nemotivē darbiniekus strādāt labāk, bet arī profesionāli pilnveidoties, mācīties, iegūt atbilstošu izglītību.

Esošā atalgojuma ietvaros ir grūtības atrast kvalificētus darbiniekus. Pieaug bibliotekāru darba pienākumu klāsts, atbildība, darba intensitāte, taču atalgojums krietni atpaliek. Zemais atalgojums izraisa personāla mainību, kā arī prasību pazemināšanos attiecībā uz bibliotēku speciālistu izglītību un prasmēm. Sabiedrība vēlas digitālos aģentus, augsta līmeņa konsultantus, pasākumu organizatorus utt., bet samaksa tiek nodrošināta vienkārša dežuranta līmenī. Veidojas apburtais loks – bibliotēkās, kur atalgojums ir augstāks, iespējams nodrošināt kvalificētus darbiniekus, kamēr bibliotēkās, kur atalgojums ir zems, uz izsludinātajiem vakancu konkursiem vispār nepiesakās, jo konkursa prasības nav samērojamas ar zemo atalgojumu. Atalgojumam vajadzētu būt atbilstošam gan izglītībai, gan veiktajiem pienākumiem, gan arvien jaunām prasmēm, kuras nepārtraukti jāapgūst. Tā kā zemā atalgojuma dēļ ir liela personāla mainība, bibliotēkai daudz resursu jātērē jauno darbinieku apmācībā. Īsu brīdi pastrādā bibliotēkā, tiek ieguldīts laiks un enerģija, veicot apmācību, tiek ieguldītas finanses, nodrošinot kursus, bet rezultātā darbinieks aiziet no darba.

Vērojama nepamatoti liela starpība atalgojuma ziņā ne tikai starp reģioniem, bet arī bibliotēku veidiem, piemēram, daudzviet reģionu galveno bibliotēku speciālistiem, kuri ir eksperti un konsultanti vietējas nozīmes bibliotēku darbiniekiem, ir par viņiem zemāks atalgojums, vai arī akadēmisko bibliotēku darbinieki, kuri strādā ar zinātnisko informāciju, studentiem un

pētniekiem, saņem mazāku atalgojumu nekā pagasta bibliotēkas darbinieks. Augstskolu bibliotēkās ir īpašas prasības bibliotēku darbinieku kvalifikācijai, jo viņiem ir jāapkalpo augsti izglītoti lietotāji (profesori, citi zinātnieki un mācībspēki, doktoranti, maģistranti, studenti), kuriem ir sarežģīti pieprasījumi un informacionālās vajadzības, ir jāprot strādāt ar dažādu jomu zinātnisko informāciju, jāspēj sniegt sarežģītas uzziņas, jāvada informācijpratības apmācības. Zemās darba samaksas dēļ no darba augstskolu bibliotēkās aiziet augsti kvalificēti speciālisti, kas var novest pie krīzes augstskolu bibliotēkās un perspektīvā atsaukties uz augstākās izglītības kvalitāti. Tāpēc Izglītības un zinātnes ministrijai vajadzētu būt iniciatoram, lai augstskolām tiktu piešķirts atbilstošs finansējums arī bibliotēku speciālistu atalgojuma paaugstināšanai.

Diezgan liela daļa bibliotekāru ir pirmspensijas vecumā, sevišķi lauku bibliotēkās. Gados jauniem bibliotekāriem vajadzētu ienākt arī lauku bibliotēkās – ar mūsdienīgu domāšanu, ziņošanai jaunajās tehnoloģijās, taču ar pašreizējo atalgojumu jaunie cilvēki nav motivēti strādāt lauku bibliotēkā. Līdzīga situācija vērojama arī akadēmiskajās bibliotēkās, kur zemā atalgojuma dēļ ir diezgan novecojis kolektīvs.

Diemžēl zemais bibliotekāru atalgojums ietekmē ne tikai atsevišķu bibliotēku darbu, bet rada draudus nozares attīstībai. Ja darbinieks zemā atalgojuma dēļ aiziet no darba bibliotēkā, jo ir atradis labāk apmaksātu darbu citas jomas institūcijā, viņš aiziet prom ne tikai no bibliotēkas, bet arī no nozares, un, visticamāk, atpakaļ neatgriezīsies. Zemā atalgojuma dēļ bibliotēku nozare zaudē daudz perspektīvu darbinieku, kuri ne tikai veiktu augsti kvalitatīvu darbu konkrētās bibliotēkās, bet arī sekmētu bibliotēku nozares attīstību un kultūras un valsts attīstību kopumā.

Latvijas Bibliotēku padomes priekšsēdētāja,
Rīgas Centrālās bibliotēkas direktore

(*paraksts) Dzidra Šmita

Latvijas Bibliotekāru biedrības priekšsēdētāja,
Latvijas Nacionālās bibliotēkas Bibliotēku attīstības centra galvenā bibliotekāre

(*paraksts) Māra Jēkabsone

Latvijas Bibliotēku padomes priekšsēdētājas vietniece,
Latvijas Akadēmisko bibliotēku asociācijas valdes locekle,
Rīgas Juridiskās augstskolas bibliotēkas vadītāja

(*paraksts) Ligita Gjortlere

* DOKUMENTS PARAKSTĪTS ELEKTRONISKI AR DROŠU ELEKTRONISKO PARAKSTU UN SATUR LAIKA ZĪMOGU.